עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' כא טוש"ע אה"ע סי' ו סעיף טז:

נ ב מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הל' ט סמג עשין נד טוש"ע שם סי' קטז ס"ד בהג"ה:

נא ג מיי' פכ"ג מהל' עדות הל' ה סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לא סעיף ד וסי' סג סעיף ח:

נב ד מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הל' י סמג עשין נד טור אה"ע סי' קטז:

נג ה מיי' שם הל' יג יד:

נד ו מיי' פ"ו מהל' תרומות הל' יא סמג לאוין רטו:

נה ז ח מיי' פי"א מהל' איסורי ביאה הל' כ טוש"ע אה"ע סי' ז ס"ג:

תוספות רי"ד

ת"ר יצא עליה ש"ר בילדותה אין לה לא אונס ולא פיתוי אמר ר"פ ש"מ האי שטרא ריעא לא מגבינן בי' פי' שיצא עלי' שם זיוף ה"ד אי נימא דנפיק עלי' קלא דשטר זייפא הוא דכוותה הכא נמי דנפיק עלי' קלא דזנאי והא"ר יצא עליה שם מזנה בעיר אין חוששין לה אפי' לכהונה אלא דאתי בי תרי ואמרו לדידהו תבעתנהי באיסורא פי' אלא יצא עליה ש"ר ה"ד כגון בעדים לא שאמרו נבעלה דא"כ מאי למימרא הא לאו בתולה היא אלא אמרי לדידהו וכו' פירוש והפקירה עצמה לכך ולא שמענו לה דכוותה התם דאתי בי תרי ואמרו לדידהו אמר זייפו לי בשלמא התם שכיחי פרוצין אלא שכיחי פרוצות פי' היכא גמר ר"פ מינה דלא מגבי' בשטרא כי האי התם שכיחי פרוצות וכיון שיש עדים שהיתה מחזרת אחר זנות הרבה מצאה לה מ"ה אין לה קנס לאחר זמן דלאו בחזקת בתולה הואי אלא התם אם הוא מוחזק כל ישראל מי הוחזקו פי' גבי שטר אם הוא מוחזק לחזר אחר עידי שקר כ"ש מי הוחזקו להיות שומעי' לו לזייף. התם נמי כיון דמהדר אזייפא אימור זיופי' זייף וכתב פי' הוא עצמו למד לכרן כתב הדומה לכת"י העדים שחתום בו. והילכך אפי' יש עדים המכירים החתימה ואומרים שחתימות יד העדים הוא לא מגבי' ביה: **מתני'** ואלו שאין להן קנס. הבא על הגיורת ועל השבויה ועל השפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתירות על בנות ג"ש ויום א'. פי' שכיון שראויה לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלו בגייתם ר"י אומר שבויה שנשבית ה"ה בקדושתה אע"פ שגדולה. הבא על בתו ועל בת בתו ועל בת בת בנו ועל ב"א על בת בתה ועל בת בנה אין להם קנס מפני שנתחייב בנפשו שמיתתו ע"י ב"ד וכל המתחייב בנפשו אינו משלם ממון שנאמר ולא יהיה אסון ענוש יענש פי' הא אם יהיה אסון לא יענש וכגמרא פריך והא מהכא נפקא מהתם ונפקא פי' מכדי דשעתו. משום

אי דקא טעין טענת דמים ה"נ כו'. כך גרס בקונטרס ור"מ גריס מיפכא מ"כמו שהיה כתוב בספרים מי דקא טעין טענת פתח פתוח ה"נ כו' ונעיל בפ"ק (דף ט. ד"ה האומר) פירשתי קצת קשה לפי' ר"מ דמפרש דמוכח עץ אין לה דמים אבל פתחה נעול אם כן בחנם דתק לשנויי הא ר"ג והא רבי יהושע דה"מ לשנויי הא דקא טעין פתח פתוח הא דקא טעין טענת דמים ושמא ליה ליה חזקה דאין אדם טורח בשבורה ומפסידה ולא מהימן בפתח פתוח להפסידה כתובתה אע"ג דקאמר מי דקא טעין פתח פתוח הכי נמי דמשמע דנאמן שמא הייטו לאוסרה עליו אבל ברייתא דנעיל משמע דיש להן טענת בתולים לענין כתובה דומיא דקנס:

כולהו רואות ומראות לאמן. פירש הקונטרס ופוסקות עליהן שהן בעולות ואם לא הודיעתו הטעתו וקשה לפירושו דהא אליבא דר"מ קיימינן ור' מאיר אית לי' בפ"ק (דף יג.) דמוכח עץ בין הכיר בה בין לא הכיר בה מאמים ונראה לר"י דה"פ כולהו רואות ומראות לאמן ויודעות שהן מוכח עץ שאמותיהן מגידות להן ולהכי [כשהוא אומר לא מצאתי לבתך בתולים והיא אומרת בתולה הייתי אין לנו לתלות במוכח עץ שא"כ היתה אומרת מוכח עץ אני] וכי לא אמרה מוכח עץ אני יש לה טענת בתולים אבל סומא תלינן שהיא מוכח עץ אע"ג דלא אמרה דאינה יודעת לפי שאינה רואה ואינה מראה לאמה ואין אמה מגדת לה:

היוצאת משום שם רע [ס]בת סקילה היא. ופשיטא דלאו בת קנס היא דהא בעולה ודאי היא אבל אין לפרש הואיל ויש חיוב סקילה לבא עליה פשיטא דאין לה קנס דקס ליה בדרבה מינה דהא קתני במתניתין הבא על בתו ולעיל נמי קתני עדיות בברייתא: **ואלו** שאין להן קנס הגיורת והשבויה כו'. אף על גב דמדאורייתא שבויה לא הויא בחזקת בעולה כדאמרינן בכל דוכתי דבשבויה הקילו מ"מ אין לה קנס דמשום גזירה שלא תגשא לכהן עשאוה כבעולה לכל דבריה:

וכי מה עשה לה ערבי זה. נקט ערבי לפי שהם שטופים בזימה כדאמר בקדושין (דף מט:) עשרה קנין זימה ירדו לעולם ט' נטלו ערביים: **משום** דמעיד בה לא ישאנה. קס"ד הפודה את השבויה ישאנה בלא עדות קאמר:

מכל מקום קשיא. אליבא דרבי יוחנן פריך וכן כל הנך פירכי דלקמן אבל לרבה דאמר דטעמא דרבי יהודה שלא יהא חוטא נשכר לא קשיא מידי: וסבר

ה"ג **אי דקא טעין טענת דמים הכי נמי הכ"ע דקטטין טענת פתח פתוח.** אי דקאמר בעלתי ולא מצאתי דם ודאי טענה מעליתא היא והכא דקתני אין לה טענת בתולים דקטטין ואמר פתח פתוח מצאתי ודם לא נדקתי אם נמצא בה אם לאו בנערה וקטנה טענה היא כדאמרינן בפ"ק [י.] ואע"פ שאין יכול לברר דבריו בפנינו אמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה אבל משגגה אין רחמה גר כבתחילה ודומה לו כאילו פתח פתוח: **שנאכלה.** ובתוליה נושרין: **כולהו רואות.** אם נשרו בתוליהן [רואות דם]: **ומראות לאמן.** ופוסקות עליהן שאין בתולות ואם לא הודיעתו הטעתו: **ווו אינה רואה ואינה מראה לאמה.** וזה שכנסה בחזקת נחבטת כנסה ואין אדם פוסק עליה ולא טעות הוא: **ריעא.** שיצא עליו שם זיוף: **אין חוששין לה.** אפי' להכהונה: **אלא.** יצא עליה שם רע היכי דמי כגון בעדים ולא שאמרו עליה שנבעלה דא"כ מאי למימרא הא לאו בתולה היא אלא אמרי לדידהו תבעתנהו לאיסורא והפקירה עצמה לכך ולא שמענו לה: **בשלמא התם כו'.** היכי גמר רב פפא מינה דלא מגבינן בשטרא כי האי בשלמא התם שכיחי פרוצין וכיון שיש עדים שהיתה מחזרת אחר זנות הרבה מצאה לה משום הכי אין לה קנס לאחר זמן דלאו בחזקת בתולה הואי: **אלא.** לגבי שטר: **אם הוא מוחזק.** לחזר אחר עידי שקר: **כל ישראל מי הוחזקו.** להיות שומעין לו לזייף: **אימר זיופי זייף.** הוא עצמו למד לכתוב כתב הדומה לכתב ידי עדים שחתם בו: **מתני' יתירות על בנות אלש שניים.** דכיון דלאויות לגיאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בנכריותן והשבויה בשבויתה: **ולא יהיה אסון ענוש יענש.** הא אם יהיה אסון לא יענש: **גמ' שבויה.** בת כהן: **אוכלת בתרומה.** ולא מחזקינן לה בחזקת בעולה לפסול לה הממלאה בביאתו: **מפני שמיעד לה.** כלומר אין נוהגין בהן הפקר לאונסן בבעילה אלא לשחק עמהן: [רבנן פליגי אדרבי דוסא ואמרו יש שבויה אוכלת ויש שאינה אוכלת מילד האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני אוכלת ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה אוכלת במסכת עדיות] [ו]: **אלא בתרומה בזמן הזה דרבנן.** דכיון דאפילו נבעלה איסורא דרבנן בעלמא הוא לא גזרו על ספיקה אבל קנס דאפוקי ממונא הוא אימא לך ספק בעולה היא ומספיקא לא מפקינן ממונא: **דלמא ממנעי ולא נסבי לה.** אי פתחת כתובתה משוית לה בחזקת בעולה ומרחקי לה אפילו ישראל: **מעיד בה.** קא סלקא דעתין דאפודה קאי שאם היה מעיד בה שלא נבעלה לעובד כוכבים לא ישאנה אם כהן הוא: **משום דמעיד בה וכו'.** והא אמרו הפודה את השבויה ישאנה: **הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה.** דאי לא דקיס ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי שהרי לישאנה פדאה: **מעיד בה כדי לא ישאנה.** שמא עיניו נתן בה: ורלתה

הבשבויה ישאנה והדר תנא מעיד בה לא ישאנה משום דמעיד בה לא ישאנה הא לא קשיא הכי קאמר הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה מעיד בה כדי לא ישאנה מ"מ קשיא לר' יהודה אמר רב פפא אימא רבי יהודה אומר בין כך ובין כך ישאנה רב הונא בריה דרב יהושע אומר לעולם כדקתני ר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בין כך ובין כך ישאנה אלא לדידכו בין כך ובין כך לא ישאנה מבעי ליה ורבנן הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה לא שדי איניש זוזי בכדי מעיד בה כדי לא ישאנה שמא עיניו נתן בה רמי ליה רב פפא בר שמואל לרב יוסף וסבר

תורה אור השלם

ו. וְכִי יֵצְאוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב

מוסף רש"י

יצא לה. לאמה פנויה בעיר, שם מזנה. לעובד כוכבים ולעבד שפוסלין חוששין לה. לאוסרה לכהונה (גיטין פט:), שמיעד לה. שאחק עמה לא חייסינן שמא בא עליה (שם פא.).

ו) [ע' היטב תוס' לקמן פה. ד"ה מרבעת ותוס' לקמן נג: ד"ה דינקא ותוס' בכורות מב. ד"ה מיתבע ותוס' יבמות קא: ד"ה מרבעת], ב) גיטין פט:, ג) [מכות ה:], ד) [ע' תו' לקמן לו. ד"ה הבא], ה) [וע' תו' שם ד"ה ועל], ו) [משום מיומת דמלאת דאמר ר' דוסא וכי מה עשה לה כו' שהביא הם"ס לחזק הענין שפיר גרסי' דמעיל], ז) גיטין פא. עדיות פ"ג מ"ו, ח) [ל"ל רבא וע' בתוס' לעיל יח. בד"ה תניי לא אמר וע' תוס' לקמן לו. ד"ה אמר רבה קסבר יכו' בע"ק], ט) [מוספתא פ"ג], י) [מוספתא אותא קטנה], כ) [תוס' דיבמות פ"דל], ל) [פ"ג מ"ו], מ) [וכן גירסת הערוך ערך פתח ע"ש], נ) מ"י כ"י, ס) [ל"ל דמלגן לפרש בת סקילה היא דקס ליה בדרבה מינה ופסיטא דמריעא דברייתא שמעי' לה. מ"ר].

ורלאסה דס. כו כיוס: **דיס שעסה.** ולא גזרו בה טומאת מעת לעת לטמא טהרות שנגעה בהן משעת עבילה עד שעת רחייה דהא אפי׳ יצא דס זה מאתמול והעמידוהו כותלי בית הרחס שזהו הטעם של מעת לעת בבנות ישראל הלא דס כנעניות[1] כדס בהמה. ואם תאמר ניחוש שמא משטבלה נעקר ויצא מיד טומאה למפרע דרבנן היא והיכא דאיכא למיגזר מעת לעת אלא גזור מפקידה לפקידה והיכא דלא גזור מעת לעת [2]לא גזור מפקידה לפקידה: **וצריכה להמתין ג׳ חדשים.** שלא תגשא להבחין בין זרע המזרע בקדושה לזרע המזרע שלא בקדושה[3]: **רבי יוסי מתיר.** לקמיה מפרש טעמא: **צריכות להמתין.** ואף על פי שקטנה אינה מתעברת גזירה קטנה אטו גדולה: **משמשת כמוך.** נותנת מוך לאחר בעילה ושותפת הורע: **מנטרא נפשה.** ומזמנת לה מוך: **דלא ידעה היכא ממטו לה.** שבאים למוכרה וסברה דלמא ממטו לה לגבי ישראל ופרקו לה ומנטרא נפשה לשמש במוך: **אלא יוצאה בשן ועין.** שפחה שסימא אדוניה את עינה ויצאה לחירות מגא הות ידעה מעיקרא דתיפוק לחירות דמנטרא נפשה לזמן מוך לשימושה: **כל ממילא.** מידי דליכא לאיזדהורי ביה מעיקרא דתיפוק לחירות מודה רבי יוסי: **הרי אנוסה דממילא.** דלא הות ידעה דליסליק בה הכי ותזמן לה מוך: **מספכת.** שיצא הזרע ולא יקלוט והא אפילו במידי דממילא מצו למיעבד וכולן עושות כן: **משום דאיכא איכוד נשמה.** יש כאן עונש חמור ודיו בכך אם ענשתו לאבד נשמה ליהרג: **אימא לא.** אין זה עונש יתירה וליעביד ביה תרתי: **דלא ממיר איסוריה.** לא עבר עבירה חמורה ודיו שתענשנו עונש אחד: לא

וסבר רבי יהודה בקדושתה קיימא והתניא הגיורת שנתגיירה וראתה דם ר׳ יהודה אומר דיה שעתה א] ר׳ יוסי אומר הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה וצריכה להמתין ג׳ חדשים דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד א״ל גיורת אשבויה קא רמית גיורת לא מנטרא נפשה שבויה מנטרא נפשה ורמי שבויה אשבויה דתניא [6]הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתירות על בנות ג׳ שנים ויום אחד [7]צריכות להמתין ג׳ חדשים דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד אשתיק א״ל מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי אמר רב ששת שראוה שנבעלה א״ה מאי טעמא דר׳ יוסי אמר רבה קסבר ר׳ יוסי אשה מזנה משמשת במוך שלא תתעבר בשלמא גיורת כיון דדעתה לאיגיורי מנטרא נפשה שבויה נמי דלא ידעה היכא ממטו לה שפחה נמי דשמעה מפי מרה אלא יוצאה בשן ועין מאי איכא למימר וכי תימא כל ממילא לא א״ר יוסי הרי אנוסה [8]ומפותה דממילא ותניא אנוסה ומפותה צריכות להמתין ג׳ חדשים דברי ר׳ יהודה [2]ר׳ יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד אלא אמר [3]רבה קסבר ר׳ יוסי [4]אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר ואידך חיישי׳ שמא לא נהפכה יפה יפה: שנא׳ [1]ולא יהיה אסון ענוש יענש וכו׳: והא מהכא נפקא מהתם נפקא [2]כדי רשעתו [7]משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות חדא במיתה וממון וחדא

במלקות וממון וצריכא דאי אשמעינן מיתה וממון משום דאיכא איבוד נשמה אבל מלקות וממון דליכא איבוד נשמה אימא לא ואי אשמעינן מלקות וממון משום דלא חמיר איסוריה אבל מיתה וממון דחמיר איסוריה אימא לא צריכא ולרבי מאיר [8]דאמר לוקה ומשלם תרתי למה לי חדא במיתה וממון וחדא

כדי להבחין בין זרע המזרע בקדושה לשמזרע שלא בקדושה זה אין נראה דהא לרבא דמפרש התם לעיל[9] טעם דצריכות להמתין גזירה שמא ישא אחותו מאביו ויינס אשת אחיו מן אמו כו׳ טפי אית לן למיגזר בקטנה בת ישראל דשייך בה כל הנהו דמפרש התם אבל בגיורת ושבויה ומשוחררת לא שייך שמא ישא אחותו מאביו ועוד דשמואל אית ליה סברא איפכא מדר׳ יהודה דהא שמואל קאמר בס״פ ד׳ אחין (שם דף לד: ושם) דכולן צריכות להמתין ג׳ חדשים חוץ מגיורת ומשוחררת קטנה אבל קטנה בת ישראל צריכה להמתין אלמא בקטנה בת ישראל גזר קטנה אטו גדולה ובגיורת ומשוחררת לא גזר והיינו איפכא מדרבי יהודה ועוד לשמואל בשלמא בקטנה בת ישראל סבר כר״מ אלא בגיורת כמאן לא כרבי יוסי דלרבי יהודה בין קטנה בין גדולה צריכה להמתין ולרבי יוסי אפי׳ גדולה אינה צריכה להמתין ומיהו למאי דמוקי להך דהכא בשראוה שנבעלה אתי שפיר כר׳ יהודה ומצינן למימר דדוקא בראוה שנבעלה קאמר ר׳ יהודה דגזרי׳ קטנה אטו גדולה אבל אותה שאינה ודאי בעולה לא ולפי לשון אחרון דהתם לא קשה כלל אע״ג דשמואל איפכא מדרבי יהודה כיון דאין הטעם משום [10]דגזרינן קטנה אטו גדולה דאפילו בגדולה נמי שרי לפי שמתהפכת ואור״י דבס״פ ד׳ אחין (ג״ז שם לה.) מייתי הך ברייתא דהכא ול״ג בה יתירות מבנות ג׳ ויום אחד ובתוספתא נמי ל״ג ליה ולפי זה ניחא דמיירי בגדולה אבל בקטנה מודה דאין צריכה להמתין כדקאמר בברייתא דרדופה והשתא שמואל בגיורת כר׳ יהודה ובבת ישראל כרבי מאיר ואפשר דבגיורת קטנה מודה ר׳ מאיר דאין צריכה להמתין וללשון אחרון דהתם דאמר שמואל כולן צריכות להמתין חוץ מגיורת ומשוחררת גדולה וקטנה בת ישראל אינה צריכה להמתין בזנות משום דזנות דקטנה לא שכיח אבל בנשואין גזר קטנה אטו גדולה וסבר בגיורת כרבי יוסי ובבת ישראל כר״מ דגזר קטנה אטו גדולה וס״ל דדוקא בנשואין גזר ר״מ ושמא בנשואין מודה ר׳ יוסי לר״מ ומיהו בזנות ודאי פליג דהא שרי אנוסה ומפותה אפילו גדולה ואית דגרסי בברייתא דרדופה ר׳ יוסי במקום ר׳ יהודה ושם פירשנו: **אי** הכי מ״ט דר׳ יוסי. תימה לר״י דמשמע דמשום דאוקימנא בראוה שנבעלה הוא דקשיא ליה מאי טעמא בלאו הכי נמי מיקשי ליה ברייתא דרבי יוסי דמייתי לקמן דאנוסה ומפותה ולפי הסוגיא נראה דזה המקשה עצמו הוא דמייתי לה ומיהו י״ס דגרסי בסמוך א״ל אביי בשלמא גיורת כיון דדעתה לאיגיורי כו׳ ולפי גירסא זו אתי שפיר שזה המקשה לא ידע ברייתא דמייתי לקמן דאביי הוא דמייתי לה וכן הוא גירסא בשילטי ד׳ אחין (ג״ז שם):

אמר רבה קסבר רבי יוסי כו׳. אלינא דרבי יוחנן משמי דלדידיה דמפרש טעמא דר׳ יהודה שלא יהא חוטא נשכר לא קשיא מידי דרבי יוסי דצריכה להמתין דאותה למה תתהפך: **אשה** מזנה מתהפכת. ומהשתא לא קשה אנוסה ומפותה ומיהו יולאה בשן ועין מודה [ומיהו רבה לא קאמר אלא דאמא]: [11]**הבא** על בתו. למאי דמוקי מתני׳ בפרק בן סורר (סנהדרין דף עג: ושם) במפותה צריך לאוקמה בשגא עליה וכגרה כדפרישית לעיל[12]: [13]**ועל** בת אשתו. הוה מצי למיתני אשת אביו וכלתו דהא חשיב נמי עריות דעל ידי קדושין אלא תנא ושייר: **חדא** במלקות וממון. לעיל[14] פירשתי למה לא יליף רשע רשע תימה דברים המובל (ב״ק דף פג:) פריך הא מיבעי ליה קרא דלא תקחו כופר דלא תשקול מיניה ממונא ותקטליה ומשני ההוא מכדי רשעתו נפקא הוה ליה למימר ההוא מלא יהיה אסון נפקא דכדי רשעתו אתא למלקות וממון וי״ל דהתם טעי כי היכי דטעי הכא מעיקרא לומר דמכדי רשעתו נפקא מיתה וממון [והא דלא פריך הכי במלקות וממון כתיב לא חס להקשות משום דהוי מצי לשנויי מלא יהיה אסון נפקא] אי נמי לסימנא בעלמא נקטיה התם:

וחדא

מסורת הש״ס

1) יבמות לה. [כל הסוגיא ע״ש], 2) [אין לזה מוכן וכן נראה מפירש״י דליתא], 3) [שם אימא לאבין], 4) כ״ק פג: מכות ד. יג: [לעיל לב:], 5) [לעיל לב: וש״נ], 6) בס״פ: גוייה, 7) בס״פ: לזרע הגויים, 8) [שם מב.], 9) [דלא גזרינן כל״ל רש״ל], 10) [שיך לעיל במשנה לו:], 11) [דף כט. ד״ה ועל אמה], 12) [ג״ז שיך שם], 13) [לה. ד״ה רבא],

תורה אור השלם

1. וְכִי יַצָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב
2. וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב

גליון הש״ם

רש״י ד״ה דיה שעתה וכו׳ לא גזור מפקידה לפקידה. כדאיתא בנדה לו ע״א:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] גמ׳ ר׳ יוסי אומר הרי היא ככל הנשים. עי׳ נדה דף לו ע״א תוד״ה דליכא שהות וכו׳ והגאון מהרר״פ לא ליינו בס״ס המדפיס בהגהותיו:

עין משפט נר מצוה

נו א ב ג מיי׳ פי״ח מהל׳ גירושין הל׳ כא כב סמג עשין נ טוש״ע אה״ע סימן יג סעיף ה ו:

מוסף רש״י

מנטרא נפשה. וממנטרא מוך בהדה ומזומן לה (יבמות לה:). אלא יוצאה בשן ועין. דלא הות ידעת מעיקרא דעתידה להשתחרר לא מיטרחת ומזדהרת לאתויי מוך בהדה (שם). אנוסה ומפותה. ישראלית, והרי אונס ממילא הוא ואין לה מוך (שם). מתהפכת. ואף יולאה בשן ועין נמי ליכא השתא למפרך, דכיון דהיפוך קל הוא לה ואין בו טורח, מתהפכת היא, דכל אשה מזנה אינה רוצה להתעבר (שם).

וחדא במיתה ומלקות. ורבנן מלקות וממון ומיתה ומלקות תרוייהו נפקי מכדי רשעתו דמשמע אם נתחייב בהדי מלקות מיתה לו ממון משום רשעה אחת מחייבו ואע"ג דסמיך ליה מרבעים יכנו לא יוסיף מ"מ אין לנו לומר דילקה ולא יתמוד כמו שלוקה ואינו משלם דאתגורי איתגור כדפרין בהנשרפים (סנהדרין דף פא. וסס) ואע"ג דגבי ממון ומלקות אמרינן דנדון בממון אפילו ממונא קולא התם משום דחס רחמנא אנפשיה): **לא** תשקול ממונא מיניה **ותפטריה** מגלות. קשה לרשב"א דל"ל קרא מתנא דבי חזקיה נפקא דלא מילקת בין שוגג למזיד וכי היכי דבמזיד לא תשקול מייניה ממונא ותפטריה מקטלא אף שוגג לא תשקול מייניה ממונא ותפטריה מגלות ואומר ר"י דלא שייך לאקושי שוגג למזיד כי האי גוונא כיון שאין פדיון שייהם שוה דפדיון של מזיד לפוטרו ממיתה ופדיון של שוגג לפוטרו מגלות:

ואח"כ נמצא ההורג. בפירוש המומס פ"ה הן דרשה מואתה תבער דם הנקי ולא עיין כאן ומיהו יש לקיים פירושו דהך סוגיא דשמעתא דמוקמי' ואתה תבער להקיש שופכי דמים לעגלה ערופה אתיא כמאן דאמר חנק חמור כדמוכח בפרק ד' מיתות (שם דף נב:) דלמאן דאמר חנק קל יליף סייף ברוגא מנקוס ינקס הלכך לדידיה איתיה ואתה תבער לגערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג וקרא דולאדץ לא יכופר דרשינן ליה לכדרבא בפ' בתרא דכריתות (דף כו.) דמייתינן עגלה ערופה אע"פ שעבר יום"כ עליה: **מה** להלן בקופיץ וממול עורף. וא"ת ממול עורף מנלן והא ועברו כתיב דמשמע עורף ממש ויש לומר דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מו:) גמר עריפה עריפה מחטאת העוף: **הוקשו** שופכי דמים כו'. הוה מצי למימר הניחא למ"ד חנק חמור אלא למ"ד חנק קל כו': **ברור** לו מיתה יפה. ומהאי טעמא לא הוה שמעינן מן הצואר דאם יתקב סכין בלבו הוי נמי מיתה יפה: **לפי** שמצינו מומתים בידי שמים. דכתיב וגם בעליו יומת דע"כ לא בידי אדם קאמר דכתיב מות יומת המכה רוצח הוא וגו' על רציחתו אתה הורגו כו' אלא ודאי בידי שמים ואף על גב דדרשינן מייתי בפ"ק דסנהדרין (דף טו. וסס) כמיתת בעלים כך מיתת השור היינו מדכתיב יומת ולא כתיב ימות וכ"ת כולה להכי הוא דאתא אם כן ליכתוב השור יסקל כבעלים ולשמוק מי נמי [ו]וגם כבעליו יומת הלכך שמע מינה תרתי: **יכול** אף בידי אדם כן. יש תימה דהיכי בעי למילף מיתה בידי אדם ממיתה בידי שמים [ו][ותירץ מהר"ם כיון דאיתקש מיתת שור למיתת בעלים נקיט נמי מיתת בעלים בידי אדם למיתת בעלים שעל ידי שור]: **מיתות** קלות שניתן שגגתן לכפרה מנין. פי' בקונטר כגון עבודת כוכבים וטבת וגילוי עריות שניתן שגגתן לכפרה ע"י קרבן וכן רולח ניתנה שגגתו לכפרה ע"י גלות וקשה דא"כ למסקנא אמאי איצטריך חרם וכל חרם ולא תקחו ג' קראי בלא תקחו כופר ונחרם סגי דחד לדרך עלייה וחד לדרך ירידה שניתן שגגתו לכפרה דהיינו מיתות קלות לפ"ה לכך נראה דמיתות קלות לא חשיב אלא הנהו שניתן שגגתן לכפרה ע"י ממון או ע"י קרבן אבל רולח לא ניתן שגגתו לכפרה ע"י ממון אלא על ידי גלות וה"פ דבריתא אין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתן שגגתן לכפרה ע"י קרבן דהיינו כל מיתות שאין בהן כרת כגון מסית ומדיח ונביא השקר וחזקן ממרא ומכה אביו ואמו ומקלל אביו ואמו וגונב נפש ומגדף אליבא דרבנן דאמרי בכריתות (דף ג:) דאין מביא קרבן על שגגתו דכתיב לעושה בשגגה פרט למגדף שאין בו מעשה ורולח ומיתות קלות כגון עבודת כוכבים וטבת ועריות דיש בהן כרת ומביא קרבן על שגגתן ופריך ולא ממילא שמעת מינה אלא תקחו כופר ומהתם שמעינן כל מיתות חמורות ולמה לי קרא למיתות חמורות אבל למיתות קלות ודאי צריך קרא ומשני דאיצטריך תרי קראי למיתות חמורות חד לדרך עלייה שלא ניתן שגגתו לכפרה כלל וחד לדרך ירידה שניתן שגגתו לכפרה על ידי גלות קשה לרשב"א דאמאי איצטריך קרא למייתי מיתות קלות כגון עבודת כוכבים וטבת ועריות דמה שייך שם כופר למ"ד כופר היינו דמי ניזק ותירץ הרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה לטעמיה דאמר בפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מ.) ונתן פדיון נפשו דמי מזיק:

הגי

וחדא במיתה ומלקות וצריכא דאי אשמעינן מיתה וממון משום דחדא בגופיה וחדא בממוניה לא עבדינן אבל במיתה ומלקות דאידי ואידי בגופיה אימא מיתה אריכתא היא ונעביד ביה ואי אשמעינן מיתה ומלקות דתרתי בגופיה לא עבדינן אבל מיתה וממון דחדא בגופיה וחדא בממוניה אימא נעביד ביה צריכא [1]ולא תקחו כופר לנפש רוצח למה לי [6]דאמר רחמנא [8]לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מקטלא [2]לא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו [3]למה לי [2]דאמר רחמנא לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מן גלות ותרי קראי למה לי חד בשוגג וחד במזיד וצריכי דאי אשמעינן מזיד משום דחמיר איסוריה אבל שוגג דלא חמיר איסוריה אימא לא ואי אשמעינן שוגג משום דליכא איבוד נשמה אבל מזיד דאיכא איבוד נשמה אימא לא צריכא [3]ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו למה לי מבעי ליה לכדתניא [9]מנין [2]שאם נתערפה עגלה ואח"כ נמצא ההורג מנין שאין פוטרין אותו שנאמר ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה וגו' [4]ואתה תבער הדם הנקי מקרבך למה לי מיבעי ליה לכדתניא [7]מנין למומתים בסייף שהוא מן הצואר ת"ל ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן מן הצואר [7]אף שופכי דמים מן הצואר אי מה [7]להלן בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף [9]אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [5]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה [6]כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה למה לי מיבעי ליה לכדתניא [9]מנין ליוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי מנין [1]ישלא אמר כלום שנאמר כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה יכול אף קודם שנגמר דינו כן ת"ל מן האדם ולא כל האדם [9]ולרבי חנניא בן עקביא דאמר נערך מפני שדמיו קצובין האי כל חרם מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא [9]רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר [1]לפי שמצינו למומתים בידי שמים שנותנין ממון ומתכפר להן שנאמר [7]אם כופר יושת עליו יכול אף בידי אדם כן ת"ל חרם מן האדם לא יפדה ואין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה מנין ת"ל כל חרם ולא ממילא מלא תקחו כופר שמעת מינה לא תשקול ממונא מיניה ותיפטריה כל חרם ל"ל אמר רמי בר חמא איצטריך ס"ד אמינא

הגי

לא תקחו כופר. משמע נמי אם תהרגנו לא תענשנו ממון: **דאמר רחמנא.** שנויא הוא דמשמעינן לאו לאשמעינן דלא תעביד ביה תרתי אלא לאשמועינן בחיוב מיתה לבדה שלא יפדה בממון: **לא תקחו כופר לנוס.** קא ס"ד לא תעביד ביה תרתי להורג בשוגג גלות וממון: **ולריכי דאי אשמעינן מזיד.** דלא ליפרוק נפשיה בממון הוה אמינא משום דחמיר איסוריה אבל בשוגג ליפרוק נפשיה בממון מגלות: **ואי אשמעינן שוגג.** דמשום דאין בגלותו איבוד נשמה להכי לא לפטריה בממון אלא ליגלי: **אבל מזיד.** משום איבוד נשמה איבוד ניתקול ממונא ונקייס נפש בישראל: **כי אם בדם שופכו.** ולא בפדיון ממון למה לי מלא תקחו כופר נפקא: **שאין פוטרין אותו.** לומר כבר נתכפר בעודו ספק שהעגלה מכפרת על הספק: **ואתה תבער.** בתר עריפה כתיב: **מיתה יפה.** בסייף ומלד הסיימנים שימות מהר: **כל חרם וגו'.** משמע לשון חייבי מיתות כמו זובח לאלהים יחרם (שמות כב:): **ערכו עלי.** ואע"פ שערך אינו לפי דמים אלא לפי שנים לא אמר כלום דמעניה קלא הכא. והאי חרם לשון הקדש הוא: **שדמיו קצובין.** בתורה לפי שנים ולא דמי לאומר דמיו עלי דדמים אין לו אבל ערך יש לו: **למומתין בידי שמים.** כגון מי שהרג שורו את הנפש דכתיב ביה יומת [1] ולא מיתת בית דין דנפקא לן בסנהדרין (דף טו:) מות יומת המכה רוצח הוא [2] על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו והאי יומת בידי שמים: **יכול אף.** חייבי מיתות ב"ד יפדו בממון: **חרם מן האדם.** אדם שמחויב חרם: **אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה.** כיון דקרא לא פרש כל מיתות מיסתייך אי שדית הך חומרא דאין ממונו מגילו אמיתות חמורות ומאי ניהו כגון העושה תבואה באביו או גונב נפש מישראל שאין כפרה כתובה בשגגתו שאין כרת בזדונו דליחייב חטאת בשגגתו: **מיתות קלות.** היינו כל מיתות האמורות בהן כרת על זדונו בלא התראה יש כפרה בשגגתה בחטאת כגון עבודת כוכבים וטבת ועריות א"נ רולח שיש כפרה לשגגתו בגלות: **ולא ממילא.** שמעת לה מלא תקחו כופר הא גבי רולח כתיבא וניתנה כפרה לשגגתו ואשמעינן קרא שלא יגיל את עצמו בממון ולמה לי תו כל חרם:

הגי

מסורת הש"ס

א) ב"ק פג:, ב) [דבפקא לן מתנא דבי חזקיה דלא מילקת בין שוגג למזיד למאי דס"ד השתא דבעי למימר קרא לא תשקול מייניה. מ"ר], ג) סוטה מז:, ד) סנהדרין נב:, ה) שם ולף מה. פסחים עה. [ב"ק נא. סוטה מ:], ו) ערכין ו:, ז) שמות כא, ח) [במדבר לה], ט) [וע"ע חוס' לעיל לב. ד"ה ולא], י) ס"א ליכתוב וגם בעליו יומת ומי לא, כ) ת"י כ"ר,

תורה אור השלם

1. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת:
במדבר לה לא
2. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן:
במדבר לה לב
3. וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ:
במדבר לה לג
4. וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי תַּעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ:
דברים כא ט
5. לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יח
6. כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת:
ויקרא כז כט
7. אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו:
שמות כא ל

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"ח מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ד סמג לאוין קפח:
נח ב מיי' פ"ה שם הל' ח סמג לאוין קפב:
נט ג מיי' פ"ה שם הל' ח סמג עשין עח:
ס ד מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קג:
סא ה מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ג סמג עשין עח:
סב ו מיי' פ"ח מהל' ערכין הל' יג סמג עשין קמח:
סג ז מיי' פ"י מהלכות נזקי ממון הל' ד סמג עשין פז:

מוסף רש"י

מן הצואר. גרון (סנהדרין נב:). וממול עורף. מאחרי הפנים דכתיב וערפו, לשון עורף, מול הרואה את העורף, דהייגו אחורי צוארו ערופין את העורף, ועורף הוא קטרי"ל שבגד הפנים דכתיב (ירמיה לב) ויפנו אלי עורף ולא פנים, אלמא עורף להדי פנים (סנהדרין נב:). שנאמר כל חרם כו' לא יפדה. מי שהוא ראוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון (ערכין ו:). לפי שמצינו למומתים בידי שמים. כגון האי דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת, והן מיתה ליכא למימר בידי אדם, דהא אמרינן בפ"ק דסנהדרין (טו:) מות יומת המכה רוצח הוא, על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו (ערכין ו:). אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה. כגון מגדף ומקלל אביו, דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגלות (שם). מיתות קלות. כלומר דקלות להן מילתא, שניתנה שגגתן לכפרה. כגון רוצח דשגגתו גולה ועובד ע"ז ומחלל שבת וגם על העבודה דשגגתו תעלת (שם).

הני מילי היכא דהרגו דרך עלייה דלא ניתן שגגתו לכפרה. פירוש לכפרה בידי אדם אע"ג דדרך עלייה קיל טפי מדרך ירידה כדמוכח בפרק אלו הן הגולין (מכות דף ט. וסס) גבי גר תושב גולה ע"י גר תושב וכל חומרי דשמעתין לא תלי אלא במה שלא ניתן לכפרה דאינו מקפיד הש"ס במה שסקילה ושריפה חמורין מהרג וחנק: **אבל סימא את עינו והרגו בדבר אחר אימא נשקול מיניה ממונא ונקטליה.** כך גרס ר"ח דמלא יהיה אסון לא נפקא לן אלא סימא את עינו והרגו בה כי התם שנהכאה אחת הרג את האשה וגם הולדת אבל סימא את עינו והרגו בדבר אחר בשת אחת לא [9]להכי איצטריך כל חרס למיפטריה קשה לרשב"ל דהא ר' שמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה לא דרש קרא להכי דלא נשקול מייניה ממונא ונקטליה אלא שלא יתן ממון ופטריה ושמא אילו לא נאמר קאמר כדאשכחן ריש פרק גנבת הדין (סנהדרין דף מג. וסס) ובכמה דוכתי ולרשב"ל נראה דהכא מסיק אליבא דתנא דבי חזקיה אבל לרבי ישמעאל ודאי ליתא ליה הא דתנא דבי חזקיה והא דאמר ברש הנחנקין (שם דף פד: וסס) הניחא למאן דאית ליה דתנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה היקישא למה לי תנא דלית ליה דבי חזקיה היינו רבי ישמעאל ובסמוך דקאמר ולרבה דאמר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם דלא כתנא דבי חזקיה אלא לרבי ישמעאל דאמר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' סבר לה כמ"ק דר' חנניא בן עקביא הוה מלי למימר ס"ל כרבי ישמעאל: **הא** נמי **מאידך תנא דבי חזקיה נפקא.** לאו מההיא דרשה גופה קאמר דנפקא לן דהא ההיא דרשה לא שייכא כלל לסימא את עינו והרגו בדבר אחר אלא הכי דייק דכי היכי דדרשי' ולא עין ונפש תחת עין ב"ג דרשינן נפש תחת נפש ולא עין ונפש תחת נפש וסימא את עינו והרגו בד"ח לא חשיב עין ונפש אלא נפש גריד' דמה שסימא את עינו בשעת הריגה לא חשיב כלום דכלאו הכי היה מת אלא שהמיתו בצער מרובה וא"ת [10]הא מילתא נמי מתנא דבי חזקיה דלעיל נפקא דמה מכה בהמה לא חלקת בין סימא את עינה והרגה בה להורגה בד"ח כו' וי"ל דמכה אדם ומכה בהמה משמע ליה בהכאה אחת וא"ת סימא את עינו והרגו בד"ח תיפוק ליה דפטור מדמי עין אפי' לא הרג דכשעה שסימא את עינו היה רודף ויתן להלילו בנפשו וי"ל דמיירי בשיכול להלילו באחד מאיברין שלא יתן להלילו בנפשו: **אמר** רב אשי איצטריך כו'. תימה דמשמע דאם הרגו וקרע שרצין דידיה דמחייב דליכא למיפטריה לא מקרא דלא יהיה אסון ולא מקרא דנפש תחת נפש דהא הוי ממון ונפש תחת ממון ונפש ולעיל (דף ל:) פטר [11]אגיי זר שאכל תרומה משלו וקרע שרצין של חבירו וי"ל דלפי האמת נפקי כולהו מתנא דבי חזקיה וה"פ והא נמי מאידך תנא דבי חזקיה נפקא כלומר ע"כ לא איצטריך כל חרס להכי דלא נפקא לן מתנא דבי חזקיה דפטור דאי הוה צריך קרא למפטריה בלא כל חרס הוה פטרינן ליה מאידך תנא דבי חזקיה וא"ת ולישני דאיצטריך כל חרס להרג חבירו וקרע שרצין וי"ל דכל חרס לא יפדה משמע ליה בממון שבא על ידי אותה מכלה שהמיתה באה על ידה:

סלקא דעתך **אמינא חידוש הוא** קמ"ל. אע"ג דבמתני' מייתי קרא דלא יהיה אסון והכא מפיק קנס מכל חרס היינו משום דכייל מתניתין כל חייבי מיתות דקתני וכל המתחייב בנפשו כו' אי נמי מתניתין אתיא כתנא קמא דרבי חנניא בן עקביא אימא

הני מילי היכא דהרגו דרך עלייה [1]אשלא ניתנה שגגתו לכפרה אבל הרגו דרך ירידה דניתנה שגגתו לכפרה אימא נישקול ממונא מיניה ונפטרייה קמ"ל א"ל רבא הא מדתנא דבי חזקיה נפקא [6]דתנא דבי חזקיה [1]מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חלקת בו בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאין מתכוין בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד [8]בין מתכוין לשאין מתכוין בין דרך ירידה לדרך עליה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אלא אמר רמי בר חמא איצטריך ס"ד אמינא ה"מ היכא דסימא את עינו והרגו בה אבל היכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר אימא נישקול ממונא מיניה א"ל רבא הא נמי מאידך תנא דבי חזקיה נפקא [6]דתנא דבי חזקיה [2]עין תחת עין [3]ולא עין ונפש תחת עין אלא אמר רב אשי איצטריך ס"ד אמינא הואיל וחידוש הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם קמ"ל ולרבה דאמר [6]חידוש הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם האי [3]כל חרם מאי עביד ליה סבר לה כתנא קמא דר' חנניא בן עקביא: **מתני'** נערה שנתארסה ונתגרשה רבי יוסי הגלילי אומר אין לה קנס ר"ע אומר [7]יש לה קנס וקנסה לעצמה: **גמ'** מ"ט דר' יוסי הגלילי אמר קרא [4]אשר לא אורשה הא אורסה אין לה קנס ור"ע אשר לא אורשה לאביה הא אורסה לעצמה אלא מעתה נערה ולא בוגרת ה"נ דלעצמה בתולה ולא בעולה ה"ג דלעצמה אלא לגמרי הכא נמי לגמרי אמר לך ר"ע האי לא אורשה מיבעי ליה לכדתניא אשר לא אורשה פרט לנערה שנתארסה ונתגרשה שאין לה קנס דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר יש לה קנס וקנסה לאביה והדין נותן הואיל ואביה זכאי בכסף קידושיה ואביה זכאי בכסף קנסה [7]מה כסף קידושיה אע"פ שנתארסה ונתגרשה לאביה אף כסף קנסה אע"פ שנתארסה ונתגרשה לאביה א"כ מה ת"ל אשר לא אורשה מופנה להקיש לו ולדון הימנו ג"ש נאמר כאן אשר לא אורשה ונאמר להלן [5]אשר לא אורשה מה כאן נ' אף להלן נ' ומה להלן שקלים אף כאן שקלים ור"ע מאי חזית דאשר לא אורשה לג"ש ובתולה למעוטי בעולה אימא

הני מילי. דלא תקמו כופר לפטור רוצח מזיד מקטלא: **היכא דהרגו.** במזיד דרך עלייה בהנפת ידו הכהו מאחריו דלכוותה בשוגג לא ניתן לכפרת גלות כדכתיב[2] ויפל דרך נפילה: **מדתנא דבי חזקיה נפקא.** שאין חילוק בין דרך עלייה לדרך ירידה: **לחייבו ממון.** והוא הדין לפדותו. ולא יהיה אסון[1] מיהא איצטריך דאי מהיקישא הוה אמינא אדרבה לאידך גיסא מה מכה בהמה לעולם ישלם אף מכה אדם ישלם והשתא דנפקא לן פטור תשלומין למזיד מלא יהיה אסון על כרחך היקישא לפטור שוגג דרך עלייה: **הכי גרסינן אלא אמר רמי בר חמא כו'.** איצטריך חד[1] מהני קראי לאשמועינן דלא ליעביד ביה תרתי ואף על גב דנפקא לן מולא יהיה אסון: **הני מילי.** דלא ענשינן ליה בתרתי היכא דסימא את עינו והרגו בה באותה מכה ומת: **בדבר אחר.** במכה אחרת ובבת אחת: **אימא.** מיענשיה דמי עין ומיתה בשביל ההריגה: **הא.** דסימא עינו והרגו בה: **מאידך דבי חזקיה נפקא.** דלא מיענשיה: **ולא עין ונפש תחת עין.** מייתי קיימא לן בהחובל[3] דעין תחת עין ולא ממש דאי אמרת ממש דלמא בהדי דסמינן לעייניה מייתי והוה ליה עין ונפש תחת עין. מיהו שמעינן מינה דלא תעביד ביה תרתי לא שנא מת באותה מכה לא שנא לא מת: **סלקא דעתך אמינא חידוש הוא שחידשה תורה.** בכל תשלומי קנס שאינו דין אלא גזרת מלך בעלמא וכיון דחידוש הוא וגזירת חוק אימא אע"ג דאיכא בהדיה מיתה לשלם: **קמ"ל** חד מהנך קראי יתירא שאינו ענין לממון תניהו ענין לקנס: **כתנא קמא.** ודריש ליה באומר ערכו של יוצא ליהרג עלי: **מתני' שנתארסה ונתגרשה.** דאילו ארוסה אלא נתגרשה חייב מיתה ואין שם קנס: **אין לה קנס.** טעמא מפרש בגמרא. ורישא דקתני אשת אחיו ואשת אחי אביו דבנתארסה ונתגרשה עסקינן וקתני יש להן קנס ר' עקיבא היא: **גמ' אלא מעתה.** לר' עקיבא הא דכתיב[4] נערה למעוטי בוגרת ובתולה למעוטי בעולה: **הכי נמי.** דלא ממעט לגמרי ותדרוש נערה לאפיה הא בוגרת לעצמה הא לא אשכחן דאשתמיט תנא ומתני בוגרת יש לה קנס ומימא רבי עקיבא היא: **וקנסה לאביה.** ולקמן [ע"ב] מקשינן דר"ע אדר"ע: **הואיל ואביה זכאי בכסף קידושיה.** שלו הוא בנערותה ולקמן ילף לה בפרק נערה שנתפתתה (דף מו:): **מה כסף קידושיה אף על פי שנתארסה ונתגרשה.** מאחר כשחוזרת ומתקדשת בתוך נערות: **לאביה הוי.** הא כל קידושי נערות ילפינן לאביה דגבי קידושין לא כתיב מיעוטא דאשר לא אורסה כי הכא: **נאמר כאן.** בתוכם: **להלן.** בפתפה: **מה להלן.** בפתפה שקלים דכתיב [שמות כב] ישקול: אימא

סד א מיי' פ"ו מהלכות רוצח ושמירת נפש הל' יב יג סמג עשין לד: **סה** ב מיי' פ"א מהל' חובל הלכה ב ג ד סמג עשין לד: **סו** ג מיי' פ"ב מהל' נערה הל' מז סמג עשין נד טור אה"ע סימן קעז: **סז** ד מיי' פ"ג מהל' אישות הל' יא סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן לז סעיף ח:

מוסף רש"י

מכה אדם ומכה בהמה. לכך הוקשו בהאי קרא, מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, ומשמע בבהמה חייב ממון ובאדם פטור מממון, דכתיב בהמה ישלמנה ולא אדם, והקיש לך הכתוב פטור תשלומין של אדם לחייב תשלומין של בהמה (סנהדרין עט: וכעי"ז לעיל לה.) דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפילו בשוגג כדאמרינן אדם מועד לעולם, אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין, דכתיב יומת, לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל וכתיב שייכא מיתה (ב"ק לה.). לשאין מתכוין. אין בו חיוב מיתה באדם (לעיל לה.). לדרך עליה. שהכהו בהגבהת ידו או שחתכו בחרבו מלמעלה למעלה (לעיל לה.) או: שהרגו כלאחר יד בהרימו הגרזן (ב"ק לה.) דרך עליה לא שייך למתני גבי בהמה, אלא משום דבאדם אשכחן ביה חילוק בהורג בשוגג דרך ירידה חייב גלות אבל דרך עליה בהרימו את ידו פטור מגלות דכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות, דרך נפילה בעינן (סנהדרין עט: וכעי"ז לעיל לה.). לפוטרו ממון. כלומר לא חילקת בו שוס לד להיפטר מן התשלומין, אלא בכל לדדין הוא דמחייב דרבינן כל מזקין בב"ק (כו:) מפלא תחת פלא לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון, ומכה בהמה מזק הוא (סנהדרין עט:). אף מכה אדם. אין דין פטור תשלומין הכתוב בו חלוק לגוס לד שיתחייב ממון, אלא כל שעה פטור מממון, בין בשוגג ואין נתכוין לפטור ממיתה, בין במזיד ונתכוין לחייב מיתה (שם). חידוש הוא שחידשה תורה בקנס. כל משסתו קנס חידוש הוא, הלכך אע"ג דמיקטיל נמי לא מיפטר מיניה (לעיל לד:).

עין משפט נר מצוה

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:
ויקרא כד כא
2. עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל:
שמות כא כד
3. כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת:
ויקרא כז כט
4. כִּי יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָ בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ:
דברים כב כח
5. וְכִי יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה:
שמות כב טו

גליון הש"ס

גמ' בין בתכורן לשאין בתכורן. עיין לקמן מ ע"א תוי"ט אחד כדרכה:

תוספות רי"ד

מתני' נערה שנתארסה ונתגרשה ר"י הגלילי אומר אין לה קנס ר"ע אומר יש לה קנס וקנס' לעצמה. מ"ש דר' יוסי אמר קרא אשר לא אורסה הא אורסה אין לה קנס ור"ע אומר אשר לא אורסה לאביה הא אורסה לעצמה. וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו. ומתני' דתני הבא על בתו אין לה קנס מפני שמתחייב בנפשו כר"ע אתיא. דהיכי דמי שיתחייב בבתו השתא אילו בא עליה אחר שקיל איהו קנס. השתא שבא עליה הוא לא כ"ש ובלא מיתה נמי פשיטא דלא משלם קנס. אלא ודאי מתני' בבתו נערה שנתארסה ונתגרשה עסקינן שקנסה לעצמה כר"ע ומפני שנתחייב בנפשו פטור ותדע דסתם מתני' כר"ע אתיא דהא אשת אחיו ואשת אחי אביו דתנן לעיל יש לה קנס לא אתיא אלא כר"ע דבע"כ גירשה או נתאלמנה שאל"כ הו"ל א"א ויש בהן מיתת ב"ד: